

Justitiedepartementet
Enheten för immaterialrätt och transporträtt

103 33 Stockholm

Diarienummer Ju2024/00120

Remissyttrande över SOU 2024:4 - Inskränkningar i upphovsrätten

Sveriges Tidskrifter är landets största branschorganisation inom medieområdet och representerar över ca 370 tryckta och digitala konsument-, fack-, organisations- och kulturtidskrifter. Tidskriftsbranschen omsätter årligen 6,6 miljarder kronor och Sveriges Tidskrifters medlemmar representerar cirka två tredelar av denna omsättning.

Sveriges Tidskrifter har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter avseende den ovan nämnda utredningen och ber att få anföra följande.

Sammanfattning

- Sveriges Tidskrifter tillstyrker utredningens förslag om säkerställande av användning av upphovsrättsligt skyddat material i samband med nyhetsrapportering.
- Sveriges Tidskrifter tillstyrker utredningens förslag om utökning av panoramafriheten.
- Sveriges Tidskrifter tillstyrker utredningens förslag om ny inskränkning för användning av verk i karikatyr-, parodi- och pastischsyfte.
- Sveriges Tidskrifter avstyrker införandet av den så kallade trestegsregeln.
- Sveriges Tidskrifter avstyrker utredningens förslag om namn- och källangivelse går för långt och att de nuvarande reglerna bör bibehållas.
- Sveriges Tidskrifter tillstyrker utredningens förslag om inskränkning för forskning men har vissa påpekanden och reservationer rörande förslaget.

Allmänt

Sveriges Tidskrifter vill inledningsvis framhålla att i princip alla tidskrifter intar rollen som rättighetsinnehavare och att respekten för upphovsrätten är uppriktig och angelägen. Men lika viktigt är att upphovsrättsligt skyddat material måste kunna användas på ett rimligt sätt vid exempelvis nyhetsrapportering och panorama. De båda intressena, det vill säga upphovsmannaintresset och användarintresset, lever kort sagt i symbios. Det är viktigt att understryka vad som sägs i kommittédirektivet, nämligen att det är viktigt att upphovsrätten inte hindrar att nyheter sprids och belyses på ett rimligt sätt samt att det måste finnas så

goda förutsättningar som möjligt att i nyhetsrapportering använda upphovsrättsligt skyddat material. Som ett led att bibehålla en stark yttrandefrihet och en sund nyhetsrapportering i ett demokratiskt samhälle är det viktigt att upphovsrätten inte blockerar och stympar denna användning på ett otillbörligt sätt. Tidigare rättspraxis utvisar dessvärre att så har varit fallet vid ett flertal tillfällen. Även om den nu aktuella utredningen lämnar en del övrigt att önska är det ett litet steg i rätt riktning. Detta välkomnas av Sveriges Tidskrifter.

Närmare om Sveriges Tidskrifters synpunkter

Panoramafrihet

Sveriges Tidskrifter anser att konst i offentlig miljö kan betraktas som allmän egendom och att det ska vara tillåtet att återge verk som ingår i stads- eller landskapsbilden. I likhet med kommittédirektivet vill Sveriges Tidskrifter understryka panoramainskränkningens grund, nämligen att alla och envar ska ha god tillgång till det offentliga rummet och att en upphovsman som gett tillstånd till att hans eller hennes verk permanent placeras där har anledning att acceptera ett större ingrepp i sin ensamrätt till verket än vad som annars typiskt sett är fallet. Möjligheten att fritt återge sådana verk ska inte begränsas mer än absolut nödvändigt.

Sveriges Tidskrifter tillstyrker utredningens förslag att inskränkningen utvidgas till att omfatta alla typer av verk och förfoganden samt att fler platser omfattas av förslaget såsom tunnlar mm. Att inskränkningen i ensamrätten vidgas från att avse endast utbildning till att nu avse även tvådimensionell exemplarframställning och tillgängliggörande för allmänheten är naturligt med hänsyn till de ursprungliga motiven till upphovsrättslagen, teknikutveckling och ändrade användarmönster. Det tydliggör också bestämmelsens tillämpningsområde, vilket är påkallat med hänsyn till de oklarheter kring dess omfattning som kan anses ha uppkommit genom NJA 2016 s. 212.

Sveriges Tidskrifter anser dock att uttrycket *förvärvssyfte* riskerar att öppna för godtyckliga tolkningar, vilka riskerar att gå emot grundsyftet med bestämmelsen.

Som utredningen mycket riktigt påpekar skulle det föra för långt att låta all användning i samband med kommersiell verksamhet vara otillåten samt att begränsningen bör kopplas till själva syftet med användningen – sikte bör tas på sådan användning som innebär en ekonomisk *exploatering av verket* och upphovsmannens skapande insatser. Sveriges Tidskrifter håller med i utredningens slutsats i så måtto att ekonomisk exploatering av ett verk (typexempel "merchandise" av koppar, tröjor och brickor) eller annan användning i marknadsföringssammanhang kan gå utöver en tillåten användning. När det gäller användning i marknadsföringssammanhang bör en otillåten användning stanna vid utnyttjanden i sammanhang med *avsättningsfrämjande marknadsföringsåtgärder med rena kommersiella syften till föremål*. Flertalet av andra typer av nyttjande borde vara förenliga med inskränkningens andemening, inklusive redaktionell och journalistisk verksamhet,

förlagsverksamhet samt ideell folkbildningsverksamhet eller opinionsbildande verksamhet i övrigt.

För övrigt kan konstateras att vid sidan av *förvärvssyfte* förekommer i upphovsrättslagen begreppen *förvärvssynpunkt*, *förvärvsverksamhet*, ordet *näringsverksamhet* och *förvärvsmässigt användningsområde*. Sveriges Tidskrifter ställer sig frågan om dessa termer har en och samma innebörd och om man i så fall bör ha en enhetlig term.

Utredningen framhåller att verket inte får inta en central roll i återgivningen för att kunna omfattas av inskränkningen. Detta är i och för sig rimligt, men Sveriges Tidskrifter vill understryka att med central och framträdande roll torde vara en uppenbart snyltande användning av ett verk. Verk som inte utgör ett centralt motiv och som endast finns med för att det är svårt att hantera kan inte omfattas av förbudet. I annat fall riskerar vi att gå mot en utveckling där exempelvis tidningar och tidskrifter likt återgivning av säkerhetsklassade byggnader med mera ”blurrar” (suddar) sådana objekt i allt större utsträckning. En tråkig utveckling som vare sig gagnar användarsidan eller upphovsmannasidan.

Sveriges Tidskrifters yttrande rörande trestegsregelns påverkan på denna och andra inskränkningar framgår av nedan.

I likhet med utredningen anser Sveriges Tidskrifter att källangivelse inte ska gälla som en förutsättning för nyttjande enligt panoramabestämmelsen.

Nyhetsrapportering

Sveriges Tidskrifter tillstyrker utredningens förslag rörande nyhetsrapportering samt understryker vad som sägs i kommittédirektivet, nämligen att det är viktigt att upphovsrätten inte hindrar att nyheter sprids och belyses på ett rimligt sätt samt att det måste finnas så goda förutsättningar som möjligt att i nyhetsrapportering använda upphovsrättsligt skyddat material. Det finns synnerliga skäl att förändra bestämmelsen på ett mer teknik neutralt sätt för att kunna tillgodose de behov som allmänheten har av en väl fungerande nyhets- och aktualitetsförmedling. Dessa behov framstår idag, mot bakgrund av ett ökat mediebrus med innehåll av faktorer som AI och falska nyheter, som än mer angelägna. I enlighet med infocodirektivets 5.3 c syfte att främja yttrandefriheten är den nu föreslagna ändringen mycket viktig.

Som utredningen framhåller är det viktigt att användningen inte bör begränsas på det sätt som görs idag, det vill säga endast gälla för verk som syns eller hörs under en dagshändelse. Det måste vara informationssyftet som styr användningen, utrymmet för användning bör öka ju större informationsintresset kan anses vara. I detta sammanhang vill Sveriges Tidskrifter föreslå att bestämmelsen bör breddas till att avse även aktualitet som granskning och rapportering i form av exempelvis fördjupade nyheter och samhällsreportage. Aktualitet innefattar rapportering som är av informationsintresse för allmänheten i ett demokratiskt samhälle.

När det gäller frågan om verket ska vara lagligen offentliggjort är det enligt Sveriges Tidskrifter tveksamt om så måste vara fallet, och att ett icke offentliggjort verk, i enlighet med direktivet och EU-domstolens tolkning av artikel 5.3 c), kan offentliggöras i samband med nyhetsrapportering. Här ansluter sig Sveriges Tidskrifter till det resonemang som Svenska Föreningen för Immaterialrätt, SFIR anför i sitt remissvar i denna del.

Vad gäller tidsaspekten för initial återgivning och efterföljande användning kvarstår frågan när någonting slutar vara en nyhet. Här måste återigen informationsintresset avgöra. Men det måste vara en grundprincip att som ett led att bibehålla en stark yttrandefrihet och en sund nyhetsrapportering i ett demokratiskt samhälle är det viktigt att upphovsrätten inte blockerar detta på ett otillbörligt sätt.

Trestegsregeln

Sveriges Tidskrifter avstyrker ett införande av en trestegsregel. Från Sveriges Tidskrifters sida finns en oro för hur bestämmelsen kan komma att tillämpas i förhållande till inskränkningarna.

Trestegsregeln har hittills tillämpats i det praktiska rättslivet, främst som en tolkningsregel för domstolarna. Att i upphovsrättslagen implementera en tolkningsregel känns något främmande för upphovsrättslagen. I betänkandet konstateras att någon uttrycklig sådan regel inte krävs för att säkerställa EU-rättens genomslag i svensk upphovsrätt – trestegsregeln äger redan tillämpning - men för att "betänkandet ska utgöra ett fullgott underlag i det fortsatta lagstiftningsarbetet" lämnar utredningen ändå ett förslag till trestegsregel. Sveriges Tidskrifter har svårt att se behovet av regeln.

För det fall trestegsregeln skulle införas i den svenska upphovsrättslagen finns en risk att regeln kommer att medföra att varje enskilt nyttjande också ska prövas enligt trestegsregeln. Det finns alltså en tydlig risk att det tillkommer ett extra prövningsled vid varje nyttjande som sker i samband med exempelvis reportage, panorama och parodiundantagen. En sådan tolkning skapar orimligt stor osäkerhet kring tillämpningen och riskerar i förlängningen att underminera inskränkningarnas syfte. Det är också förknippat med svårigheter att tillämpa en trestegsregel praktiskt. Enligt Sveriges Tidskrifter är det bättre att trestegsregeln fortsätter att tillämpas som tolkningsregel som hittills, vilket har fungerat väl.

Namn- och källhänvisning

Sveriges Tidskrifter avstyrker utredningens förslag och anser att den nuvarande bestämmelsen i 3 § bör lämnas oförändrad. Bestämmelsen har hittills fungerat väl.

Principer rörande namngivelse är viktigt, det är självklart att en upphovsman med flera rättighetsinnehavare ska se sina namn förknippade med verken de skapar eller medverkar i. Enligt den nu föreslagna lydelsen ska upphovsmannen anges såvida det inte är praktiskt eller tekniskt *omöjligt*. Detta är ett åläggande som är mycket långtgående och riskerar att få omfattande konsekvenser, särskilt i ljuset av att namngivningsregeln är tvingande. När är

det omöjligt att namnge en upphovsman? Hur mycket arbete förväntas läggas ner för att finna upphovsmannen? Och om det finns fler upphovsmän? Det finns en uppenbar risk att exempelvis tidningsredaktioner inte har möjlighet att lägga ner all den tid som kan behövas för att finna en upphovsmans namn. Resultatet blir med stor sannolikhet att man avstår att ta med ett verk i ett reportage. Detta gagnar vare sig en seriös nyhets- och aktualitetsförmedling eller upphovsmännen på kort och längre sikt.

Vad gäller 11 § tillstyrker Sveriges Tidskrifter utredningens förslag att det allmänna kravet på källangivelse vid användning med stöd av en inskränkingsbestämmelse tas bort ur 11 § och att krav på namn- och källangivelse i stället, i tillämpliga fall, anges i de separata inskränkingsbestämmelserna, samt att angivelse av källa och upphovsmannens namn därvid ska ske.

Även om Sveriges Tidskrifter delar utredningens uppfattning att de svenska reglerna bör leva upp till EU-rättens krav är kravet på källhänvisning "om det inte är omöjligt" ett strängare krav än det som framgår av den nuvarande bestämmelsen i 11 §, andra stycket. Sveriges Tidskrifter anser att den exakta lydelsen i de EU-direktiv där kravet på källhänvisning återfinns bör användas. I övrigt anförs samma argument här som i kommentaren avseende ändringar i 3 § ovan rörande just termen "omöjligt".

Parodi och travesti mm

Sveriges Tidskrifter tillstyrker utredningens förslag till en ny bestämmelse i 24 a § upphovsrättslagen och borttagandet av den del av bestämmelsen i 52 p § som avser användning i karikatyr-, parodi- och pastischsyfte.

Som utredningen framhåller finns i infosocdirektivets artikel 5.3 k en möjlighet för medlemsstaterna att föreskriva inskränkningar i upphovsrätten för användning i karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte. Ett sådant uttryckligt parodiundantag saknas i svensk rätt.

I likhet med utredningens slutsats anser även Sveriges Tidskrifter att om artikel 5.3 k i infosocdirektivet genomförs genom en särskild inskränkingsbestämmelse bör detta göras fullt ut. Det är en inskränkning som till stor del har sin grund i yttrandefriheten, med dess centrala funktion i ett demokratiskt samhälle. Och vidare att inskränkningen därför inte bör begränsas mer än vad som är nödvändigt. Som utgångspunkt bör den alltså omfatta alla former av verk och närstående rättigheter – även sådana som sällan används i parodier och liknande uttryck – om det inte finns några rättsliga hinder mot detta.

Inskränkning för forskning

Sveriges Tidskrifter anser att seriös forskning inom olika vetenskapliga områden är en viktig byggsten i demokratiska samhällen. Sveriges Tidskrifter välkomnar därför det nya förslaget. Här vill dock Sveriges Tidskrifter understryka att gränsdragningen mellan vad som är forskning och kommersiellt har blivit svårare bland annat till följd av AI-utvecklingen. Här måste lagstiftaren i det fortsatta arbetet säkerställa att skapandet av exempelvis språkmodeller som har ett forskningsursprung definitivt inte kan säljas eller göras tillgängliga för kommersiella

aktörer att utnyttja eller i sin tur träna andra modeller på. Detta följer i och för sig av skrivningarna i förslaget men bör ändå kunna framhållas tydligare. Det måste enligt Sveriges Tidskrifter röra sig om undervisning eller vetenskaplig forskning i den utsträckning som är motiverad med hänsyn till det icke kommersiella syftet som ska uppnås.

Stockholm den 24 maj 2024

Sveriges Tidskrifter

Kerstin Neld, VD

Tobias Ertell, Jurist